

Osmanlı dönemi yaya postacısı

1829 yılları arasında bütün menzillerde kira usulünün bir kere daha uygulanması yoluna gidilmiştir. Menzillerin kiraya verilmesiyle bir bakıma özelleştirildikleri ve bütün Osmanlı memleketlerindeki menzil teşkilâtının böylece ilga edildiği sonucu çıkmaktadır. Buna rağmen menziller yine ihtiyacı karşılamada yetersiz kalınca posta sistemine geçilmesi amacıyla 1834'te harekete geçilmiş ve bu işin düzenlenmesi için Hâdi Efendi memur edilmiştir. Aynı yıl deneme mahiyetinde olmak üzere Üsküdar'dan İzmit'e kadar bir posta yolu yapılması için Hassa Müşiri Ahmed Fevzi Paşa görevlendirilerek yol açılmış, hatta II. Mahmud faytonla Kartal'a kadar gitmiştir. Bu yol üzerine postahaneler inşa edilmiş, her çeyrek saat mesafeye rakamlı direkler dikilip uzaklık gösterilmiştir; bir yıl sonra da Üsküdar-İzmit arası posta yolu haritası çizilmiştir. 1839'da posta teşkilâtının kurulmasıyla birlikte ulak sistemi ortadan kalkmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, KK, nr. 305, s. 2; BA, MAD, nr. 8470, s. 3, 125, 185, 238; nr. 470, s. 122; nr. 3169, s. 9; BA, Muhtelif ve Mütenevvia Defteri, nr. 56; BA, HH, nr. 23630; BA, MD, nr. 90, s. 31, hk. 102; BA, Cevdet-Nâfia, nr. 419; BA, Cevdet-Dâhiliye, nr. 589; BA, İrâde-Dâhiliye, nr. 660; BA, Meclis-i Vâlâ, nr. 21591, 21931; TSMA, nr. E 5568, E 8578, E 9477; Lutfî Paşa, *Âsafnâme*, İstanbul 1326, s. 11-12; a.m.f., *Tarih* (nşr. Âlf Bey), İstanbul 1341, s. 373-380; Lutfî, *Tarih*, IV, 162; F. Kraelitz-Greifenhorst, *Osmanische Urkunden in Türkischer Sprache aus der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts: Ein Beitrag zur Osmanischen Diplomatie*, Wien 1921, s. 95, 106-107; Şekip Eskin, *Türk Posta Tarihi*, Ankara 1942, s. 16; Osman-

lı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri (haz. Rıza Bozkurt), Ankara 1966, s. 2; C. J. Heywood, "The Ottoman Menzilhane and Ulak System in Rumeli in the Eighteenth Century", *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi : 1071-1920-Social and Economic History of Turkey: 1071-1920* (ed. Osman Okyar – Halil İnalçık), Ankara 1980, s. 183; a.m.f., "Ulak", *EP* (İng.), X, 800-801; Reşat Genç, *Kaşgarlı Mahmud'a Göre XI. Yüzyılda Türk Dünyası*, Ankara 1997, s. 277-280; Yusuf Halaçoğlu, *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)*, Ankara 2002; Yücel Özkaya, "XVIII. Yüzyılda Menzilhane Sorunu", *DTCFD*, XXVIII/3-4 (1977), s. 340-345, 360; Nesimi Yazıcı, "Lutfî Paşa ve Osmanlı Haberleşme Sistemi ile İlgili Görüşleri, Yaptıkları", *İletişim*, sy. 4, Ankara 1982, s. 217-244.

YUSUF HALAÇOĞLU

ULEMÂ

(علماء)

Osmanlılar'da
ilmiye sınıfı mensupları için
kullanılan unvan
(bk. İLMİYE).

ULEY b. REBÂH

(علي بن رباح)

Ebû Mûsâ (Ebû Abdillâh) Uleyy
b. Rebâh b. Kasîr el-Lahmî el-Mısırlı
(ö. 114/732)

Muhaddis, tâbiî.

15 (636) yılında Mağrib'de doğdu. Babası Rebâh'ın sahâbi olduğuna dair rivayet güvenilir bulunmamıştır. Onun Resûl-i Ekrem zamanına yetiştiği, fakat Hz. Ebû Bekir devrinde Mısır Valisi Mukavkıs'a elçi sıfatıyla gönderilen Hâtıb b. Ebû Beltea vasıtasıyla Müslümanlığı kabul ettiği anlaşılmaktadır. Uleyy'in Muâviye b. Ebû Süf-yân'a elçi olarak gittiği ve babasıyla birlikte ona biat ettiği zikredilmiştir (Buhârî, VI, 274). "Alıcık" anlamındaki Uleyy adı bazı kaynaklarda Ali diye geçmekte, esasen Uleyy'in adının Ali olduğu, Ümeyyeyoğulları'nın Ali ismini taşıyan çocukları öldürdüğünü duyan babasının oğlunun adını Uleyy şeklinde değiştirdiği söylenmektedir (Zehabî, V, 102; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII, 319). Ancak adı Ali olanların öldürüldüğü bir iktidar döneminde Uleyy adını taşıyanların da bundan kurtulamayacağı, ayrıca o devirde Ali adlı pek çok tâbiî ve tebeu't-tâbiîn âliminin bulunduğu gerçeği bu rivayetin sıhhatinde şüphe uyandırmaktadır. Mısırlılar'ın onu Ali, Iraklılar'ın Uleyy

diye andığı, Buhârî ile Tirmizî'nin Ali adını tercih ettiği, adının Ali, lakabının Uleyy olduğu da kaydedilmiştir. Kendisine Uleyy denmesinden hoşlanmadığı nakledilse de daha çok bu adla tanınmıştır. Uleyy, Zâtü's-savâri deniz savaşında (34/655) bir gözünü kaybetti. Mısır Valisi Abdülâziz b. Mervân'ın kendisini sevdiği, fakat daha sonra valinin ona karşı tavrının değişmesi üzerine Afrika'da savaşmak için görevlendirildiği ve 114'te (732) Mağrib'de ölünceye kadar orada murâbıt olarak kaldığı zikredilmektedir. Bazı kaynaklarda ölümü için 117 (735) yılı verilmiştir.

Uleyy tâbiîn âlimlerinin önde gelenlerinden biri olup Ebû Hüreyre, Amr b. Âs, Abdullâh b. Amr b. Âs, Zeyd b. Sâbit, Ukbe b. Âmir, Ebû Katâde el-Ensârî, Sürâka b. Mâlik ve Muâviye b. Ebû Süf-yân gibi sahâbilerden hadis rivayet etmiştir. 500-600 kadar olduğu belirtilen rivayetleri *Şahîh-i Buhârî* dışındaki *Kütüb-i Sitte*'de ve diğer hadis kitaplarında yer almış, Buhârî onun rivayetlerini *el-Edebü'l-müfred*'inde kaydetmiştir. Ahmed b. Hanbel, Uleyy hakkında hayırdan başka bir şey bilmediğini söylemiş, Halife b. Hayyât onu Mısırlılar'ın ilk tabakasında, İbn Sa'd ikinci tabakasında zikretmiştir. Uleyy'in Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ali'den gelen rivayetleri mürseldir. Abdullâh b. Mes'ûd'dan rivayeti bulunmakla birlikte ondan hadis duymadığı ileri sürülmüş, ancak İbnü't-Türkmânî onun İbn Mes'ûd'dan semânin mümkün olduğunu belirtmiştir. Kendisinden çokça hadis nakleden oğlu Mûsâ'dan başka Yezid b. Ebû Habîb, Ebû Hânî' Humeyd b. Hânî, Ma'rûf b. Süveyd gibi Mısırlı tâbiîn muhaddisleri ondan rivayette bulunmuşlardır. Uleyy b. Rebâh'ın güvenilir bir hadis hâfızı olan oğlu Mûsâ, Abbâsî Halifesi Ebû Ca'fer el-Mansûr'un yıllarca Mısır diyarı nâibliğini yapmış ve adaletiyle tanınmış bir emîrdir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 512; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VI, 274; Fesevî, *el-Ma'rife ve't-târîh*, II, 290-291; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), XVIII, 30-33; Nevevî, *Şerhu Müslim*, XI, 17; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, V, 101-102; VII, 411-412; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XX, 426-430; Alâeddin İbnü't-Türkmânî, *el-Ceherü'n-naîkî* (Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* içinde), Haydarâbâd 1344, I, 110; İbnü'l-İrâkî, *Tuhfetü't-taşîl fi zikri ruvâti'l-merâsîl* (nşr. Abdullâh Nevvâre), Riyad 1419/1999, s. 234; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), II, 450-451, 508; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII, 318-319; İbn Nâsirüddin, *Tavzihu'l-Müştebih* (nşr. M. Naîm el-Araksûsî), Beyrut 1414/1993, VI, 186; M. Marin, "Şahâba et tâbi'un dans al-Andalus: Histoire et légende", *St.I*, LIV (1981), s. 19-22.

İŞHAK EMİN AKTEPE